

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
(
Кафедра філософії та теорії права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан юридичного факультету

проф. **Пацурківський П.С.**
29 серпня 2016 року.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЦЕРКОВНЕ ПРАВО»

Освітній рівень: БАКАЛАВР.

Галузь знань: 0304 «Право».

Напряму підготовки: 6.030401 «Правознавство».

Факультет: Юридичний

Чернівці
2016 рік

Робоча програма дисципліни «Церковне право», складена на основі навчальної програми дисципліни.

Розробник:

- *кандидат юридичних наук, доцент Місевич Сергій Васильович;*

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії та теорії права. Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Завідувач кафедри
філософії та теорії права _____ проф. **Никифорак М.В.**

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича за галуззю знань «Право». Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Голова
науково-методичної комісії _____ доц. **Савчук С.В.**

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Церковне право»

(за вимогами ECTS)

Мета: досягнення всебічного глибокого розуміння студентами природи і сутності сучасних релігійно-правових систем, підготовка їх до можливого застосування цих знань в практичній діяльності, формування належного, якісного рівня правосвідомості та правової культури.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є поняття, структура, норми та інститути церковного права.

Курс	Галузь знань	Характеристика навчальної дисципліни
Семестр – 4 Кількість кредитів ECTS – 4 Тижневих годин -		<i>Тип:</i> вибіркова <i>Загальна кількість годин – 120</i> Аудиторних – 45 год. Лекцій – 30 год. Семінарських занять – 15 год. Самостійна робота – 75 год.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Церковне право» є:

- формування уявлень про предмет курсу: 1) “пасивне” сприйняття і нагромадження інформації; 2) придбання навичок цілеспрямованого сприйняття релігійно-правових явищ; 3) розширення обсягу уявлень про конкретні предмети і явища, що входять у сферу релігійно-правового регулювання;
- засвоєння основних понять з курсу: 1) збагачення словника термінів; 2) оволодіння прийомами групування, класифікації й узагальнення знань про релігійно-правові предмети і явища з метою формування відповідних понять;
- володіння релігійно-правовими знаннями, вміннями і поняттями в практичній діяльності: 1) навчання застосуванню теоретичних знань у самостійній практичній діяльності; 2) навчання застосуванню теоретичних знань у самостійній науково-практичній діяльності, сполучення їх з новими поняттями, виробленню нових знань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни слухач повинен **знати:**

- загальну характеристику церковного права як науки, навчальної дисципліни та системи нормативних приписів;
- джерела канонічного права;
- особливості окремих найбільш типових релігійно-правових систем;

- загальнокультурну та методологічну цінність релігії, знання основ якої є важливим елементом освіти;
- усвідомити загальнокультурну та методологічну цінність церковного права, знання основ якого є важливим елементом юридичної освіти.
 - o набути базисних знань з основ релігійного права;
 - o розуміти зміст релігійно-правових інститутів та норм;
- знати особливості окремих найбільш типових релігійно-правових систем.

вміти:

- пояснювати, оцінювати, узагальнювати знання про норми церкви в контексті системного підходу з елементами структурно-функціонального аналізу;
- володіти основними канонічними термінами, користуватися ними під час виступів на семінарах, в дискусіях, диспутах тощо;
- користуватися всіма доступними джерелами знань, самостійно добирати матеріал до реферату, відповіді, самостійної роботи;
- використовувати в роботі засоби масової комунікації, в тому числі комп'ютерні джерела інформації;
- розв'язувати нормативні задачі та ситуації.

Форми проведення занять: лекції, семінари. Організація роботи слухачів передбачає поняттєво-категоріальний масив з кожної теми, контрольні питання та самостійні завдання, роботу з науковою літературою, а також розв'язання проблемних ситуацій та дослідно-творчих завдань.

Поточний контроль: здійснюється на заняттях через індивідуальне і фронтальне усне опитування, бліц-опитування; письмові самостійні роботи (реферати, ессе); ведення термінологічного словника; практичні, індивідуальні та самостійні завдання; робота з діаграмами, графіками, схемами; розв'язання творчих задач; взаємоконтроль слухачів у парах і групах; самоконтроль тощо. Особливого значення набуває тестова форма контролю та оцінювання навчальних досягнень студентів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

з навчальної дисципліни «Церковне право»

№	Зміст	Лекції	Семінари	Самост. робота	Разом
Змістовний модуль 1					
Поняття та джерела церковного права					
1.1.	Тема 1. Церковне право як наука та навчальна дисципліна	2	1	10	13
1.2.	Тема 2. Церковне право як система норм	2	1	5	8
1.3.	Тема 3. Історія церковного права	2	2	5	9
1.4.	Тема 4. Матеріальні джерела церковного права	2	1	5	8
1.5.	Тема 5. Формальні джерела церковного права	2	1	5	8
1.6.	Тема 6. Канонічно-правовий статус членів Церкви	2	1	5	8
1.7.	Тема 7. Адміністративно-територіальний устрій Церкви	2	1	5	8
	Разом	14	8	40	62
Змістовний модуль 2					
Інститути церковного права					
2.1.	Тема 8. Канонічна сутність та умови шлюбу	2	1	5	8
2.2.	Тема 9. Церковне судочинство	2	1	5	8
2.3.	Тема 10. Моделі церковно-державних відносин	2	1	5	8
2.4.	Тема 11. Сучасна модель законодавчого регулювання існування релігійних організацій в Україні	2	1	5	8
2.5.	Тема 12. Канонічні правопорушення	2	1	5	8
2.6.	Тема 13. Канонічно-правова відповідальність	2	1	5	8
2.7.	Тема 14. Соціальна доктрина східно-християнських церков	2	1	2	5
2.8.	Тема 15. Соціальна доктрина західно-християнських церков	2		3	5
	Разом	16	7	35	58
	Всього	30	15	75	120

Методичне забезпечення: опорні конспекти лекцій, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, мультимедійне супроводження, рекомендовані посібники, інтернет-ресурси.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1.

ПОНЯТТЯ ТА ДЖЕРЕЛА ЦЕРКОВНОГО ПРАВА

Тема 1. Церковне право як наука та навчальна дисципліна.

Етимологія поняття «церква». Наукове розуміння церкви. Поняття та ознаки релігійних об'єднань. Види релігійних організацій. Богословське розуміння церкви. Ознаки церкви. Межі (границі) церкви. Погляди на право в церкві. Правова природа церкви. Функції релігії. Поняття та види церковної правотворчості. Церковне право як наука. Виникнення та розвиток науки церковного права. Відомі каноністи. Методологія науки церковного права.

Тема 2. Церковне право як система норм.

Церковне право як система норм. Ознаки релігійних норм. Поняття релігійно-правових норм. Особливості релігійно-правових відносин. Предмет правового регулювання церковного права. Церковний устрій. Церковне управління. Зовнішні відносини церкви. Методи правового регулювання канонічного права: акривія та ікономія. Місце церковного права в системі правових явищ.

Тема 3. Історія церковного права.

Виникнення церковного права (I-III ст.). Організація життя перших християнських общин. Апостольський собор 49 р. Старозавітні інститути, що стали зразком для новозавітніх церковних інститутів. Канон книг Нового Заповіту. Новозавітні засади життя церкви. Пам'ятки давньоцерковної писемності I-III ст. Особливості канонічно-правових норм I-III ст. Статус християнської церкви у Римській державі. Канонічне право в епоху Вселенських соборів (IV-X ст.). Міланський едикт 312 р. Поняття вселенського собору. Сім вселенських соборів. Церковне право після поділу церков. Церковно-державні відносини на Сході IV-XII ст. Симфонія. Церковно-державні відносини на Заході V-XIV ст. «Костянтинів дар» (VIII ст.) Канонічне право РКЦ. Корпус канонічного права РКЦ. Церковне право в Україні. Вплив церковного права на Київську Русь. Джерела церковного права України.

Тема 4. Матеріальні джерела церковного права.

Різні значення поняття «джерело права». Гносеологічні джерела права. Рецептивно-переємні джерела права. Поняття та види джерел канонічного права. Класифікації джерел церковного права. Матеріальні джерела церковного права. Воля Бога, церкви та державної влади як матеріальні джерела церковного права.

Тема 5. Формальні джерела церковного права.

Формальні джерела релігійного права. Біблія як джерело канонічного права. Правовий звичай. Канонічний прецедент. Канонічний акт. Нормативний договір. Канонічно-правова доктрина. Поняття, способи та види тлумачення релігійно-правових норм. Загальні та

локальні джерела релігійного права. Джерела українського церковного права. Кодифікація джерел церковного права.

Тема 6. Канонічно-правовий статус членів Церкви.

Персональний склад церкви. Клір. Умови хіротонії. Права та обов'язки. Втрата духовного сану. Чернецтво. Умови вступу. Втрата чернечого статусу. Внутрішній устрій монастирів. Миряни. Права та обов'язки мирян. Втрата церковної правосуб'єктності.

Тема 7. Адміністративно-територіальний устрій Церкви.

Єпархіальні єпископи. Органи вищого управління в помісних автокефальних церквах. Митрополити та патріархи. Церковні собори. Устрій Православної церкви, Римо-католицької церкви та УГКЦ. Устрій церковного управління основних конфесій України.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

ІНСТИТУТИ ЦЕРКОВНОГО ПРАВА

Тема 8. Канонічна сутність та умови шлюбу.

Поняття церковної влади. Право релігійного освячення. Вчення церкви про таїнства. Таїнства як юридичні факти. Класифікація таїнств. Канонічна сутність шлюбу. Умови укладення шлюбу. Можливість розірвання та уневажнення шлюбу.

Тема 9. Церковне судочинство.

Право церковного управління. Структура органів церковного управління. Види органів церковного управління. Церковний суд. Інстанції церковного суду. Процедура здійснення церковного судочинства. Майнове право церкви.

Тема 10. Моделі церковно-державних відносин.

Поняття та види моделей церковно-державних відносин. Взаємодія церкви та держави. Відокремлення церкви від держави. Модель державної церкви. Цезаропапізм. Папоцезаризм. Симфонія як модель церковно-державних відносин. Відношення церкви до інших християнських общин. Ставлення церкви до нехристиянських общин.

Тема 11. Сучасна модель законодавчого регулювання існування релігійних організацій в Україні.

Міжнародно-правові засади законодавчого врегулювання діяльності релігійних організацій. Конституційні засади законодавчого врегулювання діяльності релігійних організацій. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації».

Тема 12. Канонічні правопорушення.

Поняття та види правопорушень у релігійному праві. Моральний проступок. Канонічний проступок. Склад канонічного правопорушення. Система канонічних правопорушень.

Тема 13. Канонічно-правова відповідальність.

Поняття та загальна характеристика відповідальності в релігійному праві. Поняття, види та форми релігійно-правових покарань. Епітемія. Позбавлення сану. Відлучення від церкви. Позбавлення Причастя. Анафема.

Тема 14. Соціальна доктрина східно-християнських церков.

Формування соціального вчення східно-християнської церкви. Сучасні соціальні доктрини помісних церков. Соціальна доктрина РПЦ. Соціальна доктрина УПЦ КП.

Тема 15. Соціальна доктрина західно-християнських церков.

Формування соціального вчення західно-християнської церкви. Сучасна соціальна доктрина Римо-Католицької Церкви.

Рекомендована література

1. Александров А.С. Юридическая техника – судебная лингвистика – грамматика права // Проблемы юридической техники. – Н. Новгород, 2000.
2. Александров Н.Г. Понятие источника права // Ученые записки ВЮОН. – Вып. VIII. – М.: Юриздат, 1946.
3. Алексеев Н.Н., проф. Религия, нравственность и право.- Париж, 1930.
4. Алмазов А.И. Законоправильник при русском Требнике.- СПб., 1902.- 214 с.
5. Алмазов А.И. Краткий курс церковного права. Лекции, читанные в Императорском Новороссийском университете проф. А.Алмазовым. - Одесса, 1899.- 214 с.
6. Алфавитная Синтагма М. Властаря. – М., 1996. – 477 с.
7. Альбов М.П., проф. Краткий курс лекций по церковному праву.- Б.м., 1882.- 249 с.
8. Амфилохий [Сергиевский]. О греческой Кормчей древнего состава.- Б.м., 1867.- 10 с.
9. Андрусак Т. Олександр Лотоцький і розвиток науки українського церковного права // Історія релігій в Україні. Тези повідомлень Міжнародного V круглого столу (Львів, 3-5 травня 1995 року). – Т. 1. – К.-Львів, 1995. – С. 38-41.
10. Апенченко Ю. Обычай и закон. Как они уживаются // Юридический вестник. – 1996. - № 10.
11. Афанасьев Н.Н. Вступление в церковь.- М.: Паломник: Центр по изучению религии, 1993.- 205 с.
12. Афанасьев Н.Н. Неизменное и временное в церковных канонах.- Париж.
13. Бакаев Ю.Н. История государственно-церковных отношений в России: Учебное пособие.- Хабаровск, 1994.- 83 с.
14. Баренбойм П.И. И судили они народ во всякое время... //Российская юстиция.- М., 1997.- №3.- С.13-15.
15. Барсов Т.В. О каноническом элементе в церковном управлении.- М., 1882.- 260 с.
16. Баскин Ю.Я. Святоотечественная литература о власти и государстве. //Известия вузов. Правоведение.- СПб., 1997.- №1.- С.52-69.
17. Бенешевич В.Н. Канонический сборник XIV титулов со второй четверти VII века до 883 г.- СПб., 1905.
18. Бенешевич В.Н. Синагога в 50 титулах и другие юр. Сборники Иоанна Схоластика.- СПб., 1914.
19. Бердников И. Основные начала церковного права православной церкви.- Казань, 1902.- 393 с.

20. Бердников И.С. Церковное право.- Казань, 1887.- 493 с.
21. Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. – М.: Инфра-М-Норма, 1998. – 623 с.
22. Билимович А.Д. О каноническом преобразовании.- Киев, 1913.- 16 с.
23. Бобчев С.С. Черковно право. Съкратен курс из лекциите по черковно право чтени на юридически факултет.- София, 1927.- 419 с.
24. Богословский М.И., протопр. Курс общего церковного права.- М.:
25. Варьяс М.Ю. Краткий курс церковного права. – М., 2001. – 127 с.
26. Варьяс М.Ю. Церковное право как корпоративная правовая система: опыт теоретико-правового исследования. //Известия вузов. Правоведение.- СПб., 1995.- № 6.- С.76-85.
27. Верховской П.В. Правовое положение христианских Церквей на Западе и в России. Программа специального курса.- Варшава, 1911.- 212 с.
28. Верховской П.В. Сущность и характер церковной власти.- Сергиев Посад, 1916.- 15 с.
29. Вишневецкий А.А. Брачно-семейные отношения в средневековом каноническом праве. //Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: юридические науки.- М., 1997.- №2.- С.41-48.
30. Владимирский, свящ., проф. Казанского ун-та. О законе внутреннем и откровенном, о законах церковных и гражданских. //Журнал Министерства народного просвещения, 1852.- №12.- От. II.- Т.LXXVI.
31. Властарь, Матфей. Собрание по алфавитному порядку всех предметов, содержащихся в священных и божественных канонах, составленное и обработанное смиреннейшим иеромонахом Матфеем, или Алфавитная Синтагма М.Властаря.- М., 1996.- 479 с.
32. Гидулянов П.В. Сущность и юридическая природа церковного властвования.- Петроград, 1916.- 40 с.
33. Гидулянов П.В. Юридическая природа церкви. //Журнал Министерства народного просвещения, 1917.- №9.- С.81-88.
34. Глубоководский Н.Н. Дидаскалия и Апостольские Постановления по их происхождению, взаимоотношению и значению.- София, 1935. – 465 с.
35. Горчаков М., проф., свящ. О тайне супружества, происхождении, историко-юридическом значении и каноническом достоинстве 50 гл. печатной кормчей книги.- Спб., 1880.
36. Горчаков М.И. К истории епитимийных номоканонов (пенитенциалов) православной церкви.- СПб., 1814.- 119 с.

37. Горчаков М.И. Краткий курс лекций заслуж.проф.прот. М.И. Горчакова. Необходимое пособие студентам при слушании лекций и для приготовления к экзаменам. - СПб., 1909.- 338 с.
38. Давид Р. Основные правовые системы современности. – М.: Прогресс, 1988. – 496 с.
39. Джероза Л. Каноническое право в католической церкви. – М.: "Христианская Россия", 1996. – 379 с.
40. Ельчанинов А.В. Каноны и церковная организации.- М., 1910.
41. Жилюк С.І., Іщук О.В., Якубович М.М. Канонічне право. – Острог, 2008.
42. Заозерский Н. Историческое обозрение источников права православной церкви.- Вып.1.- М., 1891. – 237 с.
43. Заозерский Н. О церковной власти.- Сергиев Посад, 1894.
44. Заозерский Н.А. О главных формах канонического процесса. //Чтения в обществе любителей духовного просвещения, 1880.- Ч.2.- От.1.- 409 с.
45. Заозерский Н.А. О желательной постановке преподавания Церковного права в наших учебных заведениях.- М., 1910.- 12 с.
46. Заозерский Н.А. О сущности церковного права.- Сергиев Посад, 1911.- 95 с.
47. Заозерский Н.А. Очерки из истории кодификации канонического права Восточной церкви /Оттиск/.- Б.м. и г.- 33 с.
48. Заозерский Н.А. Право православной греко-восточной русской церкви как предмет специальной юридической науки.- М., 1888.- 143 с.
49. Заозерский Н.А. Точный смысл и значение апостольского 34-го правила.- Сергиев Посад, 1908.
50. Заозерский Н.О. О церковной власти (основоположения, характер и способы применения церковной власти в различных формах устройства церкви по учению православно-канонического права).- Сергиев Посад, 1894.- 458 с.
51. Заозерский Н.О. Церковный суд в первые три века христианства.- Кострома, 1879.
52. Зызыкин М.В. Патриарх Никон: Его государственные и канонические идеи.- В 3-х частях.- М.: Ладомир, 1995.- 1083 с.
53. Из истории государственно-церковных отношений в России. //Религия, церковь в России и за рубежом.- М., 1996.- №7.- С.38-56.
54. Ильинский Н.И. Синтагма Матфея Властаря.- М., 1892.- 239 с.
55. Иоанн (Соколов). Опыт курса церковного законовещения Архимандрита Иоанна.- Т.1.- СПб., 1851.- 515 с.- Т.2.- СПб., 1851.- 593 с.
56. История Поместных Православных Церквей.- Т.1-2.- М., 1994.

57. Іларіон, митр. Церковне право.- Вінніпег, 1990.- 151 с.
58. Каноническое право о браке. De matrimonio : Учебное пособие.- М., 1994.- 144 с.
59. Каноны или книга правил святых соборов вселенских и поместных и святых отец. – Монреаль, 1974.
60. Карбонье Ж. Юридическая социология. – М.: Прогресс, 1986.
61. Кашанина Т.В. Корпоративное право. – М.: Норма-Инфра-М, 1999. – 802 с.
62. Кашанина Т.В. Происхождение государства и права. – Москва: Юристъ, 1999. – 333 с.
63. Климов Н. К вопросу о методах изложения истории и догмы церковного права. - Спб., 1903.- 22 с.
64. Клочков В.В. Религия, государство, право. – М., 1978.
65. Книга правил святыхъ апостоль, святыхъ соборовъ вселенскихъ и поместныхъ, и святыхъ отецъ. – Москва, 1993. – 562 с.
66. Кодекс канонів східних церков. – Рим, 1993. – 845 с.
67. Козлов И.К. К вопросу о «Цезарепапизме». //Миссионерское обозрение.- Спб., 1909.- №1.
68. Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. – СПб., 1908. – 364 с.
69. Красножен М. Краткий курс церковного права.- Юрьев, 1900.- 160 с.
70. Красножен М.Е. Литература церковного права.- Юрьев, 1917.- 104-189 с.
71. Красножен М.Т. Толкователи канонического кодекса Восточной Церкви: Аристин, Зонара и Вальсамон.- Юрьев, 1911.
72. Кураев А., диакон. Православие и право: Церковь в светском государстве.- Издание Сретинского монастыря, 1997.- 64 с.
73. Ламанов А.А. Церковное право.- СПб., б.г.- 175 с.
74. Лапин П. Собор как высший орган Церковной власти.- Казань, 1909.
75. Лапин П.Д. О необходимости церковного права, его сущности и положении в общей системе права.- Казань, 1911.- 20 с.
76. Лашкарев П. Право церковное в его основах, видах и источниках. Из чтений по церковному праву.- Киев, 1886.- 224 с.
77. Лашкарев П.А. Право Церкви Православной в ряду других юридических наук.- К.: Университетская типография.- 1886.
78. Лебедев А.П. Духовенство древней Вселенской Церкви.- Москва, 1905.
79. Левада Ю.С. Социальная природа религии. – М., 1965.

80. Лопухин А. Законодательство Мойсея: Исследование о семейных, социально-экономических и государственных законах Мойсея, с приложением трактата: Суд над Иисусом Христом, рассматриваемый с юридической точки зрения.- Спб., 1882.- 313 с.
81. Лотоцький О. Українські джерела церковного права. – Нью-Йорк, 1984. – 306 с.
82. Лотоцький О., проф. Автокефалія.- Т.1.- Варшава, 1935. – 206 с.
83. Лотоцький О., проф. Конспект лекцій по Церковному Праву в Українськiм університетi в Празi., 1923.
84. Лубський В.І. - Канонічне право. – К., 2012. – 572 с
85. Малышев Курс общаго гражданскаго права России, I, 1878.
86. Марков С.О. О праве церкви изменять церковные постановления, обряды и обычаи, существа веры не касающиеся.- М., 1901.- 46 с.
87. Марченко М.Н. Основные принципы иудейского права // Вестник Московского университета. – Сер. 11. – Право. – 2001. - № 1.
88. Марченко М.Н. Правовые системы современности. – М.: Зерцало-М, 2001. – 393 с.
89. Масцюхъ, Василій, д-р. Церковне право супруже. - Перемишль, 1910.- 671 с.
90. Матфей Властарь. Алфавитная Синтагма.- Симферополь, 1901.
91. Мирлес А.А. Краткий курс церковного права.- К., 1912.- 112 с.
92. Місевич С.В. Біблія як джерело канонічного права // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип. 75. Правознавство. – Чернівці: Рута, 2000. – С. 27-31.
93. Місевич С.В. Поняття джерел канонічного права // Ерліхівський збірник юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. – Вип. 3. – Чернівці: Рута, 2002. – С. 117-120.
94. Муравьев И.Б. Диалогичность морали и права. // Актуальные проблемы юриспруденции.- Тюмень, 1996.- Вып.1.- С.28-31.
95. Мышцин В. Устройство Христианской Церкви в первые два века.- Сергиев Посад, 1909.
96. Нарбеков В. Номоканон Константинопольского патриарха Фотия с толкованием Вальсамона.- Ч.1.- Казань, 1899.- Ч.2.- Казань, 1899.
97. Никодим (Милаш), еп. Правила православной церкви с толкованиями. – Т. I. - М., 1996. – 648 с.
98. Ніканор, архієпископ. Догматично-канонічний устрій Св. Православної Вселенської Церкви. - УАПЦ, 1948.- 23 с.
99. Озель В. Вплив норм канонічного права Православної церкви на формування та розвиток українського сімейного права // Право України. - № 1, 2010. – С. 169-174.

- 100.Остроумов М.А. Очерк православного церковного права.- Ч.1.- Харьков, 1893.- Ч.1 :
Введение в православное церковное право.- Т.1., 1893.- 672 с.
- 101.Павлов А. Номоканон при Большом Требнике.- Одесса, 1872.
- 102.Павлов А.С. Курс церковного права.- Спб, 2002.- 384 с.

Плани семінарських занять

Тема 1. Церковне право як наука, навчальна дисципліна та система правових норм.

1. Правова природа Церкви.
2. Канонічне право як наука.
3. Предмет та методологія канонічного права як системи норм.
4. Місце канонічного права в правовій системі.

Література

1. Академічне релігієзнавство / За ред. А. Колодного. – К.: Світ Знань, 2000. – С. 412-440.
2. Бажан Т.А., Старков О.В. Религиоведение для юристов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2007. – С. 71-85.
3. Бачинин В.А. Философия права и преступления. – Харьков: Фолио, 1999. – С. 335-345.
4. Варьяс М.Ю. Краткий курс церковного права. – М.: МЗ-Пресс, 2001. – С. 14-22.
5. Джероза Л. Каноническое право в католической церкви. – М.: Христианская Россия, 1995. – С. 18-23.
6. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К.: ВЛБОР, 1997. – С. 3-35.
7. Мальцев Г.В. Социальные основания права. – М.: Норма, 2007. – С. 52-77.
8. Папаян Р.А. Христианские корни современного права. – М.: Норма, 2002. – С. 169-179.
9. Сорокин В.В. Понятие и сущность права в духовной культуре России. – М.: Юрлитинформ, 2007. – С. 256-298.
10. Хашматулла, Бехруз. Исламские традиции права. – Одесса: Юридична література, 2006. – С. 10-34.
11. Цыпин В.А. Церковное право. – М., 1996. – С. 5-15.

Тема 2. Історія розвитку церковного права.

1. Виникнення канонічного права (I-III ст.).
2. Канонічне право в епоху Вселенських соборів (IV-X ст.).
3. Канонічне право після поділу церков.
4. Канонічне право в Україні.

Література

1. Варьяс М.Ю. Краткий курс церковного права. – М.: МЗ-Пресс, 2001. – С. 23-39.
2. Джероза Л. Каноническое право в католической церкви. – М.: Христианская Россия, 1995. – С. 24-41, 308-326.
3. Суворов Н.С. Учебник церковного права. – М.: Зерцало, 2004. – С. 1-8, 417-461.
4. Поспішил В.Д. Східне католицьке церковне право. – Л.: Свічадо, 1997. – С. 70-80.
5. Цыпин В.А. Церковное право. – М., 1996. – С. 5-14, 404-425.

Тема 3. Джерела церковног права.

1. Поняття та види джерел канонічного права.
2. Матеріальні джерела канонічного права. Воля Бога, церкви та державної влади.
3. Формальні джерела релігійного права. Біблія як джерело канонічного права. Правовий звичай. Канонічний прецедент. Канонічний акт. Нормативний договір. Канонічно-правова доктрина. Поняття, способи та види тлумачення релігійно-правових норм.
4. Загальні та локальні джерела релігійного права.
5. Джерела українського канонічного права.
6. Кодифікація джерел канонічного права.

Література

1. Бажан Т.А., Старков О.В. Религиоведение для юристов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2007. – С. 193-200.
2. Варьяс М.Ю. Краткий курс церковного права. – М.: МЗ-Пресс, 2001. – С. 40-49.
3. Джероза Л. Каноническое право в католической церкви. – М.: Христианская Россия, 1995. – С. 85-100.
4. Курс церковного права заслуженного профессора императорского Московского университета А.С. Павлова, читанный в 1900-1902 г. – СПб.: Лань, 2002. – С. 13-17.
5. Мальцев Г.В. Социальные основания права. – М.: Норма, 2007. – С. 126-140, 250-264.
6. Цыпин В.А. Церковное право. – М., 1996. – С. 15-27.

Тема 4. Джерела церковного права.

1. Поняття та види джерел канонічного права.
2. Матеріальні джерела канонічного права. Воля Бога, церкви та державної влади.
3. Формальні джерела релігійного права. Біблія як джерело канонічного права. Правовий звичай. Канонічний прецедент. Канонічний акт. Нормативний договір. Канонічно-правова доктрина. Поняття, способи та види тлумачення релігійно-правових норм.
4. Загальні та локальні джерела релігійного права.
5. Джерела українського канонічного права.
6. Кодифікація джерел канонічного права.

Література

1. Бажан Т.А., Старков О.В. Религиоведение для юристов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2007. – С. 193-200.
2. Варьяс М.Ю. Краткий курс церковного права. – М.: МЗ-Пресс, 2001. – С. 40-49.
3. Джероза Л. Каноническое право в католической церкви. – М.: Христианская Россия, 1995. – С. 85-100.
4. Курс церковного права заслуженного профессора императорского Московского университета А.С. Павлова, читанный в 1900-1902 г. – СПб.: Лань, 2002. – С. 13-17.
5. Мальцев Г.В. Социальные основания права. – М.: Норма, 2007. – С. 126-140, 250-264.
6. Цыпин В.А. Церковное право. – М., 1996. – С. 15-27.

Тема 5. Церковне управління.

1. Поняття церковної влади.
2. Право релігійного освячення.
3. Канонічна сутність та умови шлюбу.
4. Право церковного управління.
5. Церковний суд та судочинство. Майнове право церкви.

Література

1. Каноны или Книга правилъ святыхъ апостолъ, святыхъ соборовъ вселенскихъ и поместныхъ и святыхъ отецъ. – Монреаль, 1974.
2. Кодекс канонів східних Церков проголошений Іваном Павлом II. – Л.: В-во ОО. Василян, 1995. – С. 18-26.
3. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К.: ВІЛБОР, 1997. – С. 236-250.
4. Мальцев Г.В. Социальные основания права. – М.: Норма, 2007. – С. 513-644.

Тема 6. Зовнішньоцерковні відносини.

1. Моделі державно-церковних відносин.
2. Відношення церкви до інших християнських общин.
3. Ставлення церкви до нехристиянських общин.

Література

1. Курс церковного права заслуженного профессора императорского Московского университета А.С. Павлова, читанный в 1900-1902 г. – СПб.: Лань, 2002. – С. 32-37.
2. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К.: ВІЛБОР, 1997. – С. 55-69.

3. Мальцев Г.В. Социальные основания права. – М.: Норма, 2007. – С. 418-448.
4. Поспішіл В.Д. Східне католицьке церковне право. – Л.: Свічадо, 1997. – С. 31-37.
5. Скакун О.Ф. Сравнительное правоведение. – К.: Інюре, 2008. – С. 299-390.
6. Суворов Н.С. Учебник церковного права. – М.: Зерцало, 2004. – С. 123-139.
7. Туркало Я.К. Нарис історії вселенських соборів (325-787). – Нью Гейвен-Брюсель, 1974.
8. Цыпин В.А. Церковное право. – М., 1996. – С. 28-80.

Тема 7. Санкції та відповідальність за канонічним правом.

1. Поняття та загальна характеристика відповідальності в релігійному праві.
2. Поняття та види правопорушень у релігійному праві.
3. Поняття, види та форми релігійно-правових покарань.
4. Епітемія. Позбавлення сану. Відлучення від церкви.
5. Позбавлення Причастя. Анафема.

Література

1. Берман Г.Дж. Западная традиция права: эпоха формирования. – М.: Инфра-М, 1998. – С. 165-195.
2. Варьяс М.Ю. Краткий курс церковного права. – М.: МЗ-Пресс, 2001. – С. 98-112.
3. Джероза Л. Каноническое право в католической церкви. – М.: Христианская Россия, 1995. – С. 157-163.
4. Каноническое право о народе Божиим и о браке / Сост. И. Юркович. – М.: Истина и жизнь, 2000. – С. 484-486.
5. Курс церковного права заслуженного профессора императорского Московского университета А.С. Павлова, читанный в 1900-1902 г. – СПб.: Лань, 2002. – С. 213-225.
6. Суворов Н.С. Учебник церковного права. – М.: Зерцало, 2004. – С. 304-318.
7. Цыпин В.А. Церковное право. – М., 1996. – С. 128-187.

Тема 8. Християнські соціальні доктрини.

1. Формування соціального вчення східно-християнської церкви.
2. Сучасні соціальні доктрини помісних церков.
3. Соціальна доктрина РПЦ. Соціальна доктрина УПЦ КП.
4. Формування соціального вчення західно-християнської церкви.
5. Сучасна соціальна доктрина Римо-Католицької Церкви.

Література

1. Каноны или Книга правил святыхъ апостолъ, святыхъ соборовъ вселенскихъ и поместныхъ и святыхъ отецъ. – Монреаль, 1974.
2. Кодекс канонів східних Церков проголошений Іваном Павлом II. – Л.: В-во ОО. Василян,

1995. – С. 18-26.

3. Лубський В.І., Борис В.Д. Мусульманське право. – К.: ВІЛБОР, 1997. – С. 236-250.

4. Мальцев Г.В. Социальные основания права. – М.: Норма, 2007. – С. 513-644.

ПЕРЕЛІК ЗАЛІКОВИХ ПИТАНЬ

1. Позитивно-нормативне праворозуміння: філософсько-релігійний аспект.
2. Природно-правове праворозуміння: філософсько-релігійний аспект.
3. Соціологічне праворозуміння: філософсько-релігійний аспект.
4. Філософсько-правове розуміння співвідношення права та держави.
5. Взаємозв'язок права та релігії.
6. Поняття, ознаки та види релігійних об'єднань.
7. Правовий характер релігійних об'єднань. Кордони релігійних об'єднань. Соціальне значення релігійних об'єднань.
8. Церква як суб'єкт правотворчості.
9. Специфіка релігійних об'єднань у індуїзмі, буддизмі та іудаїзмі.
10. Специфіка релігійних об'єднань у християнстві та ісламі.
11. Предмет релігійного права. Церковний устрій.
12. Церковне управління. Зовнішні відносини церкви.
13. Методологія релігійного права.
14. Релігійне право в національних системах права та правових системах.
15. Система релігійного права.
16. Моделі взаємовідносин між релігійними об'єднаннями та державою.
17. Поняття та види джерел релігійного права.
18. Матеріальні джерела релігійного права.
19. Формальні джерела релігійного права.
20. Священні тексти як фундаментальне джерело релігійного права.
21. Юридична доктрина як джерело релігійного права.
22. Поняття, способи та види тлумачення релігійно-правових норм.
23. Специфіка джерел індуїстського, буддистського та іудейського релігійного права.
24. Специфіка джерел християнського та мусульманського релігійного права.
25. Поняття, ознаки та специфіка релігійно-правових норм.
26. Види релігійно-правових норм.
27. Співвідношення релігійно-правових норм з релігійними та правовими нормами.
28. Специфіка норм індуїстського, буддистського та іудейського релігійного права.
29. Специфіка норм християнського та мусульманського релігійного права.
30. Поняття, загальна характеристика та види релігійних правових відносин.
31. Суб'єкти релігійного права.
32. Об'єкти релігійних правових відносин.

33. Зміст релігійних правових відносин.
34. Поняття та види юридичних фактів в релігійному праві.
35. Специфіка релігійних правових відносин індуїстського, буддистського та іудейського релігійного права.
36. Специфіка релігійних правових відносин християнського та мусульманського релігійного права.
37. Поняття та загальна характеристика відповідальності в релігійному праві.
38. Поняття та види правопорушень у релігійному праві.
39. Поняття, види та форми релігійно-правових покарань.
40. Специфіка санкцій та інституту відповідальності у церковному праві.